

KIRÁLY KÁROLY

D O K U M E N T U M O K

(Király Károly életútját föltehetően ma már mindenki ismeri. Ezért nem térünk ki rá részletesebben. Az alábbi dokumentumok közlését azonban pótolhatatlanul fontosnak tartjuk, mindenekelőtt azért, mert az egész mai román rendszer természetéről ad látteleket. Akárhogy is viszonyulunk ezekhez a levelekhez, írásokhoz - stílusukkal, illúzióikkal kapcsolatban feltehetően sok ellenérzés támadhat azokban, akik a ma dívó primitív politikai machinációkkal már az első percben vagy eszmélésük első pillanatában szembekerültek -, de e dokumentumoknak mégis megvan az a pótolhatatlan értékük, hogy belülről képesek szemléltetni azt, ami Románia egyszerű állampolgárai számára a legbrutálisabb külső kényszer.)

(Ara-Kovács Attila)

Ilie Verdet elvtársnak, Románia Szocialista Köztársaság első miniszterének, Bukarest

(...) Beszélgetésünkkel kérte, hogy legyek türelemmel, a párt intézkedéseket fog hozni az elkövetett hibák kijavítására. Előadását a foganatosítandó intézkedésekről - melyek az általam s a nemzetiségek más képviselőitől származó követelésekkel kapcsolatosak, s melyeket aprólékos és átfogó elemzés fog megelőzni - elégtétellel hallgattam. Bár nem viseltetem teljes bizalommal ezen ígéretek iránt, mégis reménykedtem, és türelmetlenül vártam a tetteket.

Sajnos az élet azt bizonyította, hogy igen kevés történt a követelések s a problémák orvoslása terén. Ezen ígéretek be nem tartása kényszerítette a kérdések újbóli felvetésére. S ami történt, az még több elégedetlenséget, nem pedig elégtételt szült.

I. A gyermekek anyanyelvű oktatása még inkább beszűkült. Egyes anyanyelvű liceumi osztályok megszűntek, viszont román-magyar és román-német vegyes osztályok alakultak. Nem vonták vissza a 258-as számú dekrétumot, melynek mélységesen diszkriminációs jellege van. A Bánátban, a Mezőség sok városában és községében nincs egyetlen osztály sem magyar nyelven az általános, valamint a szakiskolákban. Moldvában kompakt magyar-csángó lakosságú községekben semmiféle anyanyelvű oktatás nem létezik. A felsőoktatás területén semmiféle javulás nem érezhető, a helyzet egyre romlik. Megemlíteném a magyar nemzetiségű gyerekek beiskolázásáról szóló hivatalos adatokat az 1978-79-es iskolaévben: az óvodától a líceummal bezárólag 319.611 tanuló oktatása folyik anyanyelven, és 153.174 tanuló román nyelven (vagyis nem anyanyelven); ez egyharmad rész. Az óvodákban 68.498 tanul anyanyelvén és 26.488 románul, szintén egyharmad rész. Az I-VIII osztályban 215.131 tanul anyanyelvén, 76.975 kénytelen román nyelven tanulni.

Részletezve:

- I-IV osztályban: 39.299 gyermek
- V-VIII osztályban: 36.676 gyermek
- líceumi osztályokban: 35.845 gyermek tanul anyanyelvén, és 38.184 román nyelven, vagyis *több mint fele nem saját anyanyelvén tanul.*
- szakiskolákban: 12.527 gyermek tanul *román* (!) nyelven és csak 137 (!) az anyanyelvén; minősíthetetlen helyzet.

Az egyetemeken és főiskolákon 11.414 egyetemista tanul a nemzetiségek soraiból, ami a hivatalos statisztikák szerint is kevesebb, mint 10%-a az egyetemisták összlétszámának. Nem is beszélve arról, hogy egyetemi oktatás magyar nyelven nem is létezik. Ezért a pártpropaganda csak a gyermekek és a tanügyi egységek számáról beszél, de nem arról a nagyszámú tanulóról, akik kénytelenek románul tanulni.

II. A nemzeti kisebbségek anyanyelvének használata terén semmi javulás nem történt. Az igazságszolgáltatásban, az állami intézményeknél az egyetlen engedélyezett nyelv a román. A helységek elnevezése és egyéb feliratok csak román nyelvűek. A párt, a szakszervezet, az ipari és mezőgazdasági dolgozók összejövetelein kizárólag román nyelven feldolgozott anyaggal foglalkoznak ott is, ahol a résztvevők nagy többsége nem román. Román nyelvet használnak a Nemzetiségi Dolgozók Tanácsainak gyűlésein is. Talán az egyetlen hely, ahol az anyanyelv használata nincs korlátozva, az istentiszteletek. Kivételt képeznek a moldvai csángó települések, ahol bár a lakosság egytől egyig római katolikus és magyar nemzetiségű, papjaik románok mégis; következésképpen az istentiszteleteket románul és nem magyar anyanyelvükön tartják. Nem is beszélve arról a tényről, hogy Moldvában a magyar-csángók lakta vidéken két évtizede megszűnt az anyanyelvű oktatás minden formája. A legutóbbi népszámlálás alkalmával megtagadták a hivatalos közegek magyar nemzetiségük elismerését: hivatalból románnak írták be őket. Ilyesmi a legreakciósabb múltbéli rendszerekben sem történhetett meg.

III. Ami a nemzeti kisebbségek tanácsainak munkáját illeti, az kizárólag parancsra történik. Ezek a tanácsok nem a nemzetiségek érdekeit képviselik. A nemzetiségekhez tartozó egyének közel sem férközhetnek e tanácsok tevékenységéhez. A tanácsok tagjait nem ők választották meg. Ezeket a megyei és központi pártszervek jelölték ki. A párt arra használja ezeket, hogy diszkriminációs nemzeti politikájának érvényt szerezzen. A főbb előléptetési kritériumok, hogy valakit ezekbe a tanácsokba beválasszanak, a következők: 1. az illető híján legyen bárminemű személyiségnek; 2. tudjon élni; 3. csak azt mondja, amit a párt kér, és amikor a párt kéri (természetesen előre jóváhagyott beszédekkel mondva el).

IV. Égető kérdés a romániai nemzeti kisebbségek kollektív jogainak teljes hiánya, akár a népesebbekről (magyarok, németek), akár a kisebb létszámúakról (szerbek, oroszok, törökök, bulgárok stb.) essék is szó.

Egyik sem rendelkezik kollektív jogokkal, amelyek megkönnyítenék széttagolódásukat s az erőszakos asszimiláló politika elleni védekezést: „miután megszabadultunk a zsidóktól, lassan megszabadulunk a szászoktól és a sváboktól is”. Útban vagyunk a kisebb etnikai közösségek: tatárok, örmények, törökök stb. bekebelezése felé. Megmaradt kényesebb, nehezebben megoldható kérdésnek a magyarság problémája. Speciális stratégiát és taktikát dolgoztak ki ez irányban, ami különben felismerhető - természetesen álcázva - már az RKP X. kongresszusának téziseiben is. Az RKP KB-ban s a kongresszust megelőző időszakban szóba kerültek azok a módozatok, amelyekkel megvalósítható a „nemzeti kérdés megoldása”. Három hipotézis született: az asszimiláció, a homogenizálás és az integráció. A párt vezetőségétől elfogadott tézisekben kijelentik, hogy a kommunizmusban csak egy nemzet lesz. Ez a nemzet Romániában a szocialista társadalom egységesítésének útján jöhet létre. Ez asszimilálást jelent, bármi áron és minden eszközzel, s a jelszó is maradt a régi: „a cél szentesíti az eszközöket”. A Paul Niculescu-Mizil elvtárs vezette kollektíva arra a következtetésre jutott, hogy ezek a metódusok és megfogalmazások kompromittálódtak mind elméletileg, mind gyakorlatilag. Következésképpen új tételt javasoltak: „az egységes szocialista nemzet kialakítását”. Ez a „szocialista” köntösbe burkolt reakciós tétel a XI. és a XII. kongresszus téziseiből kimaradt. Am megjelentek a következő frázisok: „Beszéljük a szocializmus nyelvét!” „A technika nyelvét!”

Tehát a nemzetiségek számára anyanyelv helyett politikai nyelvet diktálnak, vagyis a múlt nacionalista eszköztárából visszaemelik a politikai nemzet fogalmát. Következésképpen olyan intézkedéseket fogadtak el, amelyek megkönnyítik a nemzetiségek asszimilálását:

- a. - Megszüntették minden nemzeti jellegű társadalmi szervezetet.
- b. - Megszüntették a nemzetiségek védelmével és felügyeletével meghatalmazott minisztériumot.
- c. - Szemmel láthatólag megfélemeztek a Nemzetiségek Statútumának létezéséről (25 éve nem nyomtatták ki újra).
- d. - Megszűnt a Maros Magyar Autonóm tartomány.
- e. - 1955-ben megkezdődött az anyanyelvű oktatás beszüntetése, előbb (különböző intézmények) egyesítésével, aztán elsorvasztásával. Mindannyiszor azonban szükségét látták kihangsúlyozni, hogy ezen intézkedések a román nép és az együttélő nemzetiségek egységét és barátságát szolgálják, és hogy bennük a nemzeti kérdés helyes, igazságos, marxista-leninista megoldása tükröződik stb.

Azt hiszem, nem szükséges az RKP nemzetiségi politikája mellé több magyarázatot fűzni.

A fentiekben alapul Erdély túliparosításának *kegyes* politikája is, általában a magyarlakta területek, amelyekből olyan „nagy ügyet” csinálnak, s csakis elismerést várnak ezért az „együttélő” lakosság részéről. Ezen etnikai területekre - nemcsak a városokba, de a falvakba is - moldvai és regáti lakosokat hoznak munkaerőhiány címén. Ha ezt a nemzetiségek iránti szeretet sugallná, nem nehezítenék meg az anyanyelv használatát. S nem követelnék a szocializmus és a technika nyelvének használatát.

V. A pártpropaganda minden rendelkezésre álló eszközt felhasznál arra, hogy elhintse a román lakosság körében azt a nézetet, miszerint a magyarok és németek meg kell fizessenek Horthy és Hitler rendszereiben elkövetett kegyetlenkedésekért. Az az igazság, hogy e fasiszta rendszerek sok bűnös cselekedetet vittek végbe az erdélyi román lakossággal szemben; de nem csak vele szemben; sokkal bűnösebbek voltak a magyar haladó erők üldözésében. A fasiszta rendszerek mindenütt a világon az emberiség ellen vétkeztek. Nem mentes ezektől a vétkektől Antonescu fasiszta rendszere sem, sem pedig az 1944-45-ös években garázdálkodó Maniu-gárdisták. Számptalan gaztettet hajtottak végre mind a román, mind a magyar, zsidó, német lakosság körében. *A fasiszta rendszerek között nincs különbség.* Nemzeti jellegüktől függően egyik sem volt jobb vagy rosszabb. Egyformán rémes volt valahány. Az általuk terrorizált nemzetek nem felelősek a tetteikért. Tehát nem ismerem el, hogy bármely népnek büntudattal kellene élnie, legyen az német, olasz, spanyol vagy éppenséggel román.

A magyarság ellen kreált ilyenszerű pszichózis rosszindulatú és előre megfontolt politikai célt szolgál. (Lásd a Scinteiban 1978 májusában megjelent *Szent Bertalan éjszakája* c. és más cikkeket.)

Alapjában véve ezen praktikák fő célja a nemzeti kisebbségek tömegeinek megtévesztése, demoralizálása, összezavarása és széttzilálása - ily módon teljesen fegyvertelenek lévén az erőszakos beolvasztó politikával szemben.

Végül még egy problémakör: Romániában csak a magyarokat és a nemzetiségekhez tartozókat tekintik nacionalistáknak. A románokat, akik teleszájjal kiáltozzák, hogy „beszélj románul!”, nem kínozzák meg a belbiztonságiak, nem mocskolják le a pártnál, s azokkal sem történik ez, akik „bozgorozzák” (megközelítő fordításban: hazátlan) vagy káromolják az anyanyelvüket használókat.

Sok fiatal vertek meg a katonaságnál vagy az iskolákban, mert a saját anyanyelvén beszélt. Egyesek szerint ez a helyzet természetes. A rádióban, tévében vagy a sajtóban soha nem leplezték le, még csak nem is figyelmeztették a román nacionalistákat az ország

Alkotmányának és törvényeinek ilyen értelemben vett tiszteletben tartására. Viszont nagyítóval keresik a „nacionalistákat” a nemzeti kisebbségek soraiban. Akit az igazságtalanságok, elégedetlenségek szólásra ösztökélnek, terrorizálják és megbélyegzik, bár csak az ország törvényeibe foglalt jogaik tiszteletben tartását kéri.

A nemzetelnemó politika ellen kívülről tiltakozók heves visszavágásban részesülnek: „Ez beavatkozás Románia belügyeibe!” Ideje lenne leszámolni a fent említett reakciós elmélettel és gyakorlattal, mely kedvezőtlen fénybe vonja a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom építését. A nemzetiségekkel és a nemzeti kérdéssel szemben elkövetett hibák és visszaélések helyrehozatalára szükségesnek tartom a következő intézkedéseket foganatosítani:

1. Az élet demokratizálása mind a párton belül, mind azon kívül; a személyi kultusszal, mint egy teljesen kompromittált módszerrel, gyökeres szakítás. E nélkül a nemzeti kérdést sem lehet helyesen megoldani.

2. A nemzeti kérdésben:

a. - Az RSZK-ban három hivatalos nyelvet ismerjenek el: a román, a magyar és a németet.

b. - Fogadjanak el egy, a mai helyzetnek megfelelő Nemzetiségi Statútumot.

c. - Alkossák meg a nemzetiségek szervezeteit, melyeknek választható vezető fórumai legyenek, hogy ezek védelmezzék a nemzetiségek valós érdekeit, a barátságot és a testvéri együttműködést a kisebbségek és a többségi nemzet között.

d. - Azokon a vidékeken, hol magyar, német, szerb stb. etnikai közösségek többségi helyzetben vannak, létesítsenek autonóm adminisztratív területeket, megyéket, azon tény felismerve, hogy míg országosan a románság többségben van, addig Erdély és a Bánát több vidékén, városokban, falvakban kompakt nemzetiségi csoportok élnek, s helyileg ők képviselik a többséget.

e. - Erdélyben a rádió és tévé háromnyelvű, román, magyar és német adást sugározzon.

f. - Az erdélyi iskolákban a három nyelvet párhuzamosan tanítsák, olyan módon, hogy vagy mindhárom kötelező legyen, vagy egyik sem.

Mіндеzt azért tartom szükségesnek hangsúlyozni, mert az egyenlőség csak párhuzamosan létezhet, alárendeltségi viszonyban nem. Ami alárendelt, nem lehet egyenlő, különösen nemzet és nemzetiség viszonylatában nem. Egy igazságos társadalom csak olyan országban lehetséges, ahol nem a szavakban, hanem tettekben nyilvánul meg a szociálpolitikai egyenlőség. Csak az olyan társadalom nevezheti magát szocialistának, demokratikusnak és szabadnak, amelyiknek van bátorsága jóhiszeműen és maximális őszinteséggel nyúlni kényes kérdésekhez. (...)

A felsőbbrendű nemzet eszméje a román nép múltjával, jelenével, jövőjével kapcsolatos hamis illúziókba ringathat egyeseket, míg az ország többi lakosát alacsonyabbrendűség érzésével töltheti el, hisz az utóbbiak a törvény előtt más elbánásban részesülnek. Az együttélő nemzetiségek közti nézetkülönbségek ilyen jellegű megoldása szükségszerűen a nácizmushoz vezet, annak minden következményével együtt. Ideje lenne már, Verdet elvtárs, hogy szembenézzünk az igazsággal, ne kergessünk illúziókat, ne vezessünk tévútra senkit szép és hangzatos szavakkal. E tájakon élő emberek a történelem folyamán megtanulták, hogy ne a szavaknak, hanem a tetteknek higgyenek. A román közmondás szerint: „sok beszéd, szegénység”. Sehol, semmikor nem beszéltek annyit a demokráciáról, a nemzeti kérdés igazságos megoldásáról, az egyenlőségről, mint nálunk az utóbbi évtizedekben.

Marosvásárhely, 1980. február 10.

Király Károly
(fordítás)